

ТЮБЕШИУ

Къабарты-Малкърны Правительствоосу «BEST» проектге болушлукъ этерге хазырды

КЪМР-ни Правительствоосу Председатели Муусула-ны Алий РФ-ни илму эм бийик билим беруу министрине биринчи орунбасары Григорий Трубинов эм кыралны илму сообществоосу келечилери бла тюбешенди. Ала Къабарты-Малкърга РАН-ны Ядерный тинтиле институтуна Баханда нейтриний обсерваториясында «BEST» (Baksan Experiment on Sterile Transitions) деген энци эксперименти башлар очюн келгенди. Ушакъ-га КЪМР-ни жарыкъландыруу илму эм жаш тюнюню ишери жаны бла министр Аюс Кумыков, Къабарты-Малкърны Х.М. Бербеков аты кырал университетни ректору Юрий Алтугов кыатышхандыла.

Магъанасы «стериль-ный» нейтриную излеу болган жаңгы проектни ачылуу Бахсан нейтрин-ий обсерваторияда ыяхь кюн болгъан эсгертей-ик. Трубинову айтханына кере, КЪМР-де лаборатория дуния даражалы энци эксперименти бардыруу майдан болгъанды. Проектни битеулю бюджети

300 миллион сом чаклы бирди.

РФ-ни Билим беруу эм илму министрествоусуну, Илму организациаланы федерал агентствосуну, «Росатом» Госкорпорацияны эм къауум илму араланы, ол санда Дубнада Ядерный тинтиле-ни бириккен институту-ну, Курчатов институту, бирлешген проектлери ни иш бир неча жыл мьндан алгъа башланганды. Алимде аны жашуу-га киикриу амалланы методикалары тинтиу, жаңгы тюлюю частицаны табар-га болушлукъ этген оборудованианы къуруу бла кюрошгенди. Ол Бахсан нейтриний обсерватория-да тохташдырылганды, къромдолоени жыйуу башланганды.

РФ-ни илму эм бийик билим беруу министрине биринчи орунбасары ха-парлагъанына, эксперимент бир неча урумгъа этерикди. Биринчиси – юч

айгъа эмда октябрьни ортасына дери бардырыл-лыкды, экинчиси 2020 жылгъа планга салын-ганды. Григорий Труби-нову Муусуланы Алийден проектге инфраструктура билеклик этюню излеген-ди, бек биринчиден а ол ырьхдан къорууаны объ-ектени ишлеулерине эмда ЖХХ бла байламлы жарысуланы кетериге эс буруну тилегенди.

Муусуланы Алий, Бахсан нейтриний обсерватория республикагъа маъналы объект болгъанын чертип, КЪМР-ни Правительствоосу «BEST» проектге не-жаны бла да болушлукъ

Марьяна БЕЛГОРОВА. Сурагла Артур ЕЛКАНОВНУДА.

Къабарты-Малкър Республиканы Парламентини алтынчы чакъырылыууна депутатла айырыу

2019 жылны 8 сентябри

Дунианы төгерегине жүзюп къайтхандыла

Жер жоюзюну төгерегине жүзюп «Эльбрус» аты жаңгы кеме Кронштадта къайтханды. Бу жоюзю аны тарыхында биринчи.

ВМФ-ни «Адмирал Горшков» аты фрегаты, «Эльбрус» аты кеме, «Николай Черкес» деген къунарчу бускис 35,2 мингден артык тенгиз миллия этгенди.

Маршрут бла бара, ала Джибути, Шри-Ланканы, Кытайны, Экватору, Кубаны, Тринидады эм То-багону портлары киргенди, Суэцкий эм Панама каналла бла сюзюп Шом долайны шаркъ жаңындан, Атлантика долайны ара жаңындан экватору озъгъанды. Андан сора да, россияи кемеле Къайтханы НОАК ВМС-ни

70-жыллыгын байрамла-уға къатышхандыла. Жер жоюзюну төгерегине суу бла жолучулыкъларында, ол а жаңгы тарыхда биринчи кере болады, аскер кемеле Дуния долайны башха-башха кенгликери-нде көп торло уражнени-яны толтургандыла. Адмирал Николай Емев-нову айтханыча, аскерчи-ле Шимал флотну аскер ке-мелери дунианы төгере-гине жүзюп жоллары тол-турткенди. Ол сынамга кере РФ-ни ВМФ-ни битен флотлары энци состав-лары хазырлау жаны бла эсгертиле этилгенди. Аны юсюнден структура бе-люмде эм аскер-тенгиз билим беруу максемеледе да окурукдула.

Саулык сакълау

Льготалагъа тийишли саусузаланы медицина кереклерин тапдырырға

Льготалагъа тийишли къауум гражданын дар-манла, медицина затла эм багъу аш-азык энци продуктла бла жалчыт-ханы КЪМР-ни Правительствоосу 57,7 миллион сом къошакъ ача белонорча амал этгенди. Ырсык са-хар диабетден, гепатитден ауругъанлагъа, бюирекле-ри къынагъанлагъа эм саулыкъларында башха чурумлары болгъанлагъа медицинамент сатып алырча жиберилдикди. Быйыл июнда, бу жаңы

бла ишни игилендирирча, саулык сакълауда жар-сыгхан соруулагъа жо-ралинган «контроль сагъ-этно» эсеплерине кере, КЪМР-ни Минздравына 10,3 миллион сом белонн-генин эсизиге салыйкы. Аны хайырындан инсулин помпалары бла жашаган саусузалагъа къоратылган материалланы жылгъа изленген аркычлары жал-чытылынганды. КЪМР-ни Башчысыны бла Правительствоосу пресс-служба.

КЕНГЕШ

Башхалагъа ушамагъан экспериментге - бийик квалификациялы кадрла

Тюнеме КЪМР-ни «Точка кипения» форматын мудрорада РФ-ни илму эмда бийик билим беруу министрине биринчи орунбасары Григорий Трубинову кыатышуу бла кенгешти. Андан сора да, тюбешиге Ядерный тинтилен бириккен институту директору Виктор Матвеев, РАН-ны ядерный тинтиле институту таматасы Леонид Кравчук, вузалны ректорлары, илмуны докторларыны, профессорлары къаууму, бирсиле да келгенди.

Григорий Владимирович, жыйылгъанлары аларында сөлеше, ала Бахсандагы нейтриний обсерваторияны жокълагъанларын эмда анда технология, илму ыз да терк айнаы баргъанларына сейрингенген, сагъ-ынылган обсерваторияда BEST (Baksan Experiment on Sterile Transition) аты жаңгы экспериментге жол ачыула да билдиргенди. Дагыда, бу проектни элимде энци методикала бла жети жыл чаклы заманы жарашдырганларын, аны бла бирге жаңгы тюлюю частицасын - стерильный нейтриную

- баямлааллык, ачык-лапаллык оборудованины къуруу бла кюрошгенле-ри анылатханды. Эксперимент «Курча-товский институт» илму тинтиу араны, «Росатом» къырал корпорацияны, Дубнадагы Ядерный тинтилен бириккен институту тутучулукълары бла бардырылганын айтханды. Ызы бла къонакъла республиканы бийик окуу юйлери презентацияла-рына къарап, ала къаллы билим беруу программа-

Ахыры 2-чи бетдеди.

Саугъалау

Айырмалы устазлагъа – алгъышлаула, грамотала

Элбрус районы администрациясы башчысы орунбасары Афашкь-аланы Раиса бла билим берууде ишленген профсоюз комитетини таматасы Жаупланы Аминат 34 устаз эм педагогкычы 10 ветераны билим беруу управленини грамоталары бла сауғаланганын билдиргенди эмда аланы

мелерине бергенди. Бююкнюкте Элбрус рай-онда билим беруу система-да 951 адам урунды. Аладан алтысы КЪМР-ни билим берууюно сайлы къулукусуула, 107 – билим берууюно стипендия, 137 устаз а бийик категориялы специалистдеди. КУЛЬЧАЛАНЫ Зулфия.

Контроль

Гирхожан суу чекден этмезча

Тырынауда Гирхожан сууны башында, Къая-Арт-Суу тириесине 2100 метр чаклы бийикликде МЧС-ни келечилери тохтау-су дежурналыкъ этдиле. Ала череклени бла келле-ни болууларына къарап, къоркусуздук сакълау нырына къагъырадыла. Постада төрт специалист кече, кюн да турадыла. Хар суктадан къауумла бир билерине алышдырадыла. Аланы энци техникалары, оборудованилары да бардыла. - Июль бла август Къабарты-Малкърда аслам ыркы келген кезигеуле са-

наладыла. Ол арт жылда саулай дунияда жылы бола барганы бла байламды. Кюн къыза башласа, бузаланы къыстау эритип тебирейди. Анга къаты жауумла да къошладыла. Алай бла, суу кенюрю-люп, череклени, келле-ни жагъарланы талап, коч алып, энише тегеледи. Жарсыгъа, Тырынаууны ырыкна жыйлышуу келю да ол кочлеге хорлатыр-гъа бек ёчю. - дейди МЧС-ни КЪМР-де баш управле-нисыны таматасы Михаил Надежин. КУРАДНАЛНЫ Сулейман.

МОНИТОРИНГ

Аслам бузукълукъ ачыкъланганды

Кёл болмай Битеуросей халкъ фронту (ОНФ) Къабарты-Малкърда белюмюню келечилери «Къоркусуз эм тангылы машина жолла» деген миллет проектни чекле-ринде республикада ре-монт ишле къалы баргъанлары бла шагырей-ленгенди. Ала Нальчик шахар окуму бир къауум же-римде болгъандыла. Жамауаты оюмуна да тынгылгандыла. Жангъырылган жоллада иги кесек бузукълукъ эти-лене да ачыкъланганды. Сөз очюн, водитель-ле Профсоюзныйден Фестивальны орамга дери кесегине люка жерге мардалага кере батдырылмагъанларын белгилегенди. Жауу жорюгенле уа Komun-ический йа Къабарты орамла бирге къошугъан

жерде асфальт жауун саркъырча жайылмагъанын, «зёбрала» эм башха белгиле да болмагъанларын билдиргенди. - «Александровка» микроайонун 2-чи Надречная орамында ремонт ишле баргъанларын билдирген белги болмагъанын хатасындан водительлени кёбюсю бек къыйналадыла. Аны бла бирге Некрасов, Гагарин, Урожайная орамлада под-рид организацила жорукълары тиийилдикде кырамашадыла. Аэропортная орамда жангъырылган жолуу къачествоуна бир торлю салтау табарча тоюлдо алай машина акъырын барыра ишленген теш-

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Жетишим

Мария Ласицкене – Россияни чемпиону

Дунианы төрт кере чемпиону Прохладнадан жетил атлетчи Мария Ласицкене (Кучина) Россияни женгил атлетикадан жай

«Бриллиант лигандан» да. Спорт бла кюроши башла-гъаны аны тренер Ген-надий Габрилян юйретди. Къыралны чемпионатын-

чемпионатында алтын май-далы алгъанды. Эришуу Чебоксарыде «Олимпийский» стадионада этгенди, анга къыралны 72 регионундан эм колюю атлетчи кыатышхандыла. Мария, эки метр бийикликке секирип, башха спортчулагъа аны озаргъа алам къошмагъанды. 26-жыллык атлетчи быйыл 9 даражалы россияи эм халкъла аралы эрише-улеге къатышханды эм барысында да хорамла бла къайтханды, ол санда

ХАБИБУЛЛАХЛАНЫ Зулфия. СУРАТДА: Мария Ласицкене тренери Геннадий Габрилян бла.

Башхалага ушамагъан экспериментге – бийик квалификациялы кадрла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ол теманы андан ары бардыра айтып кыралда студенттер кийлинери тийишли дипломларын кыялларына алгъанлардан сора аланы иш бла жалчытуу 100 процентте толтурулганын, бизде уа, (кейибизни аллай кыялга санай эске да), ол керемди бир-бирде жыйырма процентте окъуна жетпей кыялганы инсанга да жангычлык болмаганын белгилегенди. Окъу юйле жаш тейлюню шендого жашауға керекли усталыктыла тоюшдоруню кеслерини баш борчларында бирине санасала тюз болулгун чертгенди.

Кенешли кезиунде саз аспрантураны, анда окъгунуван болуплары юсюнден да барганды. Кыонак бюгюнлюкде аланы проектилерин, жетишилери белгилери бизде асман болганын, алай а аланы шендоха угъай, этигиле ишчи магынасына тийишликте бериге кереклисин атыпхатханды.

Жарыктандырду, илму эмда жаш тейлюню ишлери жаны бла министр Аюс Кумыков университеттерибизде магистратурага жерле азагъанларын айтып жарыгъанды. Бу болум бизге тюз келимгеннин, бир-бир усталыктыла окъгунува билимлерин есдорючючюн арда тышына кетерге тошериклерин айтханды.

Григорий Владимирович закон жаны бла алгъанда битеулю тарих торленмегинин, алгынчалай кыялганын эсгерте, болсада кемчилликке чыккыгаларына боюн сала, ала октябрь-ноябрь айлары кезиунде тоюзилерге болулканы билдиргенди.

КыМКЪ-ну президенти Барасоби Карамурзов да, Аюс Мухамедович тюз жарыгъанын белгилей, университет белый, жаш тейлюню окъугу ала туруп, танг кесек бюджет жерин тас этгенине чамалангъан, алай бла ол сагъынлыган жерлене 27 процентинде куураллы кыялганын жашырмаганды. Кеси вузун суйлай кыралда, энчи Шимал Кавказда да бирселеден не жаны бла да кем суммаганын ачык черте, аллай шарт университетти дажасына ахырсы бла да келишмегинин айтханды. Кыонактыла да бери заман табылганыны, аланы окомларына тынгыланына, кесини кез карарымы билдиргенине ыспас этгенди.

Тюбешуно кезиунде бийик квалификациялы кадрла кереклиси бла бирге, аланы хазырлауны жангы жолларын, амалларын изгерге тийишлисин да чертлешпей турганды. Окъу юйлерибизни башчылары уа аны алайыгына, айхай да, угъай деменгерин, регионда болумга тынгылы эс болулгун саклагъанларын айтханды. Бизни вузларбыз, алада билим алгъан жаш тейлюбиз да жетишилени тизмесинде кыялгандымыз эм айыундыны сатырдында болуп ючюн кыялдан келгенин этериклерине ийнардыра, аланы оюмлары, кез карамалары да эге алынгандырына ышана, кыонактыла ырызлыклары билдиргенди.

ТЁГЕРЕК СТОЛ

Сынамларын бир бирге айтхандыла

Кен болмай Кыбарты Малкъар кырал университет – «Саулукъ сакалау» миллет проектте аталып «тёгерек стол» видеоконференция халда бардырылганды. Анга Хан Мансийск автоном округну Сургут району, КыМР-ни багъу-профилактика учреждениелерини, иели медицина организациелары, «Наследие» эмда борчулганда медицина миллетини этуп (ОМС) фонданы, КыМКЪ-ну да келечилери кыатышханды.

Тюбешуно ала, «Инвезтицион Россия» жамауат организациелары сопредседатели Алексей Сафиоллин «Саулукъ сакалау» миллет проект жашауда кыалай бардырылганына эмда кыралда бу жаны бла не торленуле этилгендерине да кыаралыгы айтханды. Кыйыматы сынаула уа

Сургут района хайырланчылыклары, ала да билгенлеринден колшо этерге хазырлыклары айтханды.

Ол кван тамчылары бла жореклери аурунгалга, онкологиялары болгандыры эм башха саусулга бакыган «Золотое сердце» медицина араны ишини юсюнден да хабарлаганды. Ол санда Сургут районада саулык саклауға асман эс болулганын белгилей, бойыл анга 65 миллиарда рубль болгоненин да чертгенди.

Ызы бла КыМКЪ-ну проект-инвестиция жаны бла проректору Мурат Уметов сургутчулары бу формада тоюзилерге кыатышлангандыры ючюн ыспас этип, алыны сынамларын республиканы саулык саклау белиюне синдирирге болулгун чертгенди.

Сургут району администрациясыны башчысы Елена Мельникова хабарлаганды.

Кыбарты-Малкъарда медицина жаны бла бизнеси юсюнден а ОМС фондуно белиюно таматасы Елена Полунова билдиргенди.

Ол санда, арт жылда стоматология клиникалы, компьютер томография эм гемодиализ ардаланы сына кышуула барганын да чертгенди.

ПРЕМЬЕРА

Ишни болушу, бюгоннго келишмеуле къараучулары сансыз кыймагъандыла

Озган байрам кюн Кыулийланы Кыбарты Малкъар кырал драма театры жаны спектакли бла 82-чи сезонуна жазганды. Окону КыМР-ни сыйлы артистка Кыулийланы Элизитаны «Сен кыятыма болсан» деген пьесасына кере Башкир Республиканы искусстволарыны сыйлы кылулкчысу, режиссер Кулбайланы Мусалим салганды.

Премьераны алыпнда Малкъар театры директору, Кыбарты-Малкъарны халкы артисти Жангозаланы Мажит бла тамата режиссеру, республиканы искусстволарыны сыйлы кылулкчысу Атырзаланы Магомед сахнага чыгып шешкендерди. Ала төрт жыллы театры артистери башха жерде киргичи болуп айланынганларын, алай болгандыры ол заманын ичинде ишлерин кыймаганларын – жыйырмадан артык оюн салгандарын белгилегенди. Аны бла бирге келип сезону кесибизни мехмыбызда ачарбыз деген умутлары да ачыклагъандыла.

Ждангы оюнга кен аден келгенди. Ол а къараучула – кырал кылулкчула, култураны келечилери, усталла, юй бичеле, башхала да – малкъар театры ишлерине сансыз болмаганылары тура шагъатыды.

Пьесаны сюжет ызы малкъар халкы скорпидан ата журтуна кыятыган замандардан башланыды. Ол таулу тиширну юсюнден деге боллукду. Ол кезиунде бир башха сезим бла тенгешдилеримиз танкылыгыбыз, учууну, кушукшымз умутлары, дуннига соймектеми – бары чыгармада. Драматург эки адамны – устاز Назирланы (Созайланы Марзия) бла арзан Алиини (Гиялханы Мурат) юйюлгеринде ол атындай кюргюзтуди.

Анадан эки жылдында ексюз кыялганы Алиини ана эгечи устаз Забитхан есдоргенди, докторга окутханды. Ол адам алаа юйю кыялгара соймекчелери билдиргенди, кыуанчы жорекли соймекчилер маиды. Аланы тойларнда озган емюрюне экинчи жарымында бизде жорюген адет-тёре, сый, сауга, алгыш да бардыла.

Кыюну Тауеш – элли, кууаты адамны суратды. Ол келинчиликте тын жокжок береди, жаш адамга таулу кыятыла этуко алгышына да айтды. Аны къараучулары бары да бирча сойноп кыйгъанлары сёзсюзду. Бир-бирле уа, баям, аны кыялчык

хушеринде, ёнюнде апарларына ушагъан затлары эслерине тоюргендиле. Аны ролюн Ала кыялыны Арту бир да тынгылы ойлагъанды. Дигиза, улан негр да бардыла мында – Алиини ата жанындан жиге айланган эгечи Жансурат (Атлуулары Халима) бла ала жанындан кырындашы Омар (Сотталаны Ислам). Кыонактыладан бири уа – Галина (Бечегеланы Людмила). Алай бла бирге ишлеген доктор тиширду. Ала бари да таулу

адетте олтурадыла келин отууда.

Юйюрге жашчык тууады. Ол бешликде турган сагъатда Алий сау болмаз аурудан аурулганын билди. Не бек бичуруруга кюрешсе да, кеп жашырыптурса да, анычык этмей болмазгынын ангайлады. Баш иеси сагышы болганын эслеген Назирланы акылына кеп торло зат келеди. Эрте нар сёзде айтылганды, ол сунганага болмаганды – башха тиширнуға айданмаганды аны сабийини атасы, ол кыятмаз жолга чыкканды.

«Сен кыятыма болсан...» – деп, Назир кыятырып-кыайтары айтды оюнуу баруунады. Ол айтуу спектаклини эзек магынасыны. Жорек ышындыра адам кыятында болса, ол насады.

Алгага кыядар берген кыйынлыкны бетинде жаш кыялганы кыатарында Забитхан бла Галина турадыла, кел этидре, жалсара. Биринчини сыратын Шидаклыны Алтына аламагъа кыярганды. Ючюну баруунады ол сабар адамдан келген жашуа, магъаны асып сёз таулу тиширнулары не торлю кыйынлыкка да тазалай, аруи итипейлик кыялганыры эге салады.

Украинлы кыз, таулу келин Галина, кенг жорекли жигити, Ол ролъ Бечегеланы Людмилага кыялай келишенин ким да эслерчады. Жашауа кыян жукукъ, жан жууук деп да болды. Кыясы алуна кыясын санагъанын а аллага кере кууралды. Галина мында украин халкыны игилеринде болуула ышанланы кергозтуди.

Таетрга жангы келген Сотталаны Исламны бла къарачула эрттеден келип, аланы орунларын байлыктыла, тынчылыкты алдына ала турганын керейт.

Бызга зат заманы юсюнден жазганды да, оюн салганды да кыйында – кырал идеология бла бирге дуннига кез карамда да торленгенди. Болсада адам ул не заманда да сыйлы керген ышанла уа – халаллык, жандаурлук, ийнану, керек юн билеклик этуу... – кеслерини магъаналарын тас этмегендире. Этерик да тойлордо.

Спектакльни жигитлерини ушакларында дагыда айтыладыла бюгон бизни тынгысыз эттен оюмла. Сёз ючюн, ала тилибизни тас эте турганыбыз, кыялга окуна аны иги билмекчелери, жоректегерлери. Алай сакъыландар затлары юсеринден айтдыла автор Кыулийланы Элизат, малкъар сахнага кылулк этген жашла бла кыялга да.

Бизни, гитче эсе да, дуня башында жаландар бир болган малкъар театрыбызда былай уллу фахмула болганына мен бек кыуанчам. Ала кимини сахнасында жаратылдыла. Оюнга кыярганда, Токуманы Жагъафарны бир кере: «Мен пьеса жазгандам, бу жигитини ол адам ойнардыкты, муну уа – ол деп, алай жазып башлайма да, барып турама, ала андан ары не этериклерин керейт...» дегени эсиме тоюштенди.

Оюну жигитлери бир-бир жашау болумда Кыулийланы Кыасины назуларыны («Жашау сынаду...», «Жерим, хар палларым...») окъуйдула. Белгилли поэтибизни кишилик чыгармалары келини кыйын сап-атларында таукелик бергенлерине ол да шакъатлык этеди. Аны бла бирге нарт сёзде, насыйхатла, бир кыуам ийнар да айтыладыла.

Спектакль бошлагъанда, Башкорстандан келип, мында солул тургъан, ол республиканы сыйлы артисти Ильсур Хабиров сахнага чыкканды. Ол, жыйылганына презентация бла алгыштал, режиссер Кыулийланы Мусалимге, саулык тилей: «Сен Башкорстанны малклары жашыса!» – дегениди. Кийи жеринде бизни келечибизе алай махта бергилерине кыуанган халкы арга, спектакльни жетишилми озгана узакъгы созулган кыялга бла тобедеди.

Ушакталаны Сакинат. Сурат Артур ЕЛКАОНВУДУ.

Пенсия Фонд

Керти информацияны кенг жаярча

РФ-ни Пенсия фондуну Черек районада управлениясыны ишчилери Уналаны Лейла бла Атайиланы Амина «Черекские вести» газетини журналистлери бла тобушуй бардыргандыла, аланы сорууларына жууаппа бергендиле.

Фондну специалистлери пенсия жыл саны кебейтуно юсюнден законну ангылтхандыла. Анга кере пенсияга чыгарылсан эм ёсе барлыкды. Болсада алгынчы закондательствога тийишлиликде 2019 жылда чыгарга керекле сау жылны саклаулык тойюлюде, аллага ол болжал жарым жылга дери кыяшартылыкды. Ол кыауумга 1964 жылда тургъан тиширнула бла 1959

жылда туугъан эр кишиле киредиле. Лыотаны хайырындан ала пенсияларын ипольдан алып башларга эркиндиле.

Тюбешуно ахырында Уналаны Лейла бла Атайиланы Амина Пенсия фоннда жумушларын электрон амала

ЖАНДАУРУЛКЪ

Таулу тиширнулары халаллыклары

Иркутск областыны иги керек жерин суу басып, кепле юкюсю, журтусу, ол угъай да, ашык-суусуз, халаллыктыла жорек кийимсиз да кыялгандыла. Алагъа жарымаган жокду. Россияни хар кыа-

Иркутск шахарга жибергендиле. Поськаларына уа: «Таулу тиширнулар иркутсккелиге жорек кийимсиз да кыялгандыла. Алагъа жарымаган жокду, Россияни хар кыа-

Чемер кыюлу, халал

болушханларын, жатар жерлеринден, ашагъан гыркыларындо кюшо этгенерин эсгергендиле.

Таулу базарда сатуу этген тиширнула кыйынлыктыла тоюшгеле не заманда да болушкъыла келгендерин айырып айтырга соеме. Кеслери эшген заттарындо Юг Осетияда, Сирияда, Абхазияда, Украинада да жашагандарга ёрге эмда тейён жана, жаулукъла, кыол кыялла чындайла, берке, дагыда кеп затла жиберип тургандыла.

Энди адамланы жореклери кыатханды, жан аурутуу, адет-намсы да кыялгандарыла дегеле тоюшиле. Мен а угъай, ол алай тоюшду, алыкы да арабызда башханы кыйынлыктын ангылай билгенле, алайгыа эс тапдырырга, болушкъыла ашыкыганла кепдюле дегиме. Жандаурлукъ, жорек халаллык бизни халкыбызны кыянындады.

лайында да болушкъы этиди.

Ол огурлу ишден таулу тиширнула да бир жангы да кыялгандыла. Дорлицкоке жон базарда сатуу атенле абданлагъа, сабийиле да жарарча кылы кийимле жыйып,

жорекли тиширнуларыбыз ол кийимлени жыйышыра туруп, малкъар халкыны туугъан жеринден зор бла кёрюргендерине, Орта Азияны бла Къазакстанны кумлу аулакларында алагъа жер-жерли адамла кыялай

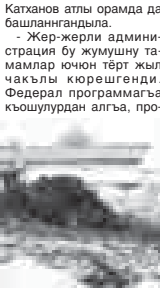
ХОЛАПАНЫ Марзип. СУРАТТА: таулу тиширнула жыйган залпадан жюкю.

Экология

Кир-кипчикки орунуна - сабанла

Белгилисиз, бийыл Кыбарты-Малкъарда «Экология» миллет проектлери чеклеринде эркинлик сёзбыр кыялган-кыула гыла тейюлген жерле жабыладыла. Бюгонлюкде аллай ишле Бахсаанда Катханов аты орамда да башлангандыла.

Жер-жерли администрация бу жумушу тауламлар ючюн төрт жыл чаклык программаны кабыл алды. Федерал проектамга кышуулурдан алгъа, про-

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

ОЮМ

Хатасы биз суннгандан азды

Россейни тейресинде мобиль сувязыны кацетесуон игред этер ючюн сотовой операторла келен-кёл мурдор станция орната бардыла. Аладан келген электромагнит тактыла уа адамга хата салмайдыла, дейдиле Роскомнадзорда.

Ол себепден аллай станцияла юлени кыатарында нела аланы башларындо орнатылганылыгыла, сагылып туургъа кереклиси жокду.

Бизни кыралда электромагнит тактыла адамга хата салмаза аллай стандартла тохтадырылгандыла. Алай станциялары орнатыула, ишлетуу, ол оборудованиндан чыккыган излученини мардасына Ростотребнадзор дайым кез-кыулак болуп турады.

Сотовой чыпчыланы орнатырдан алгъа ол тийреде адамлаге не кыядар аз хата жетерча мадар этилди. Дагыда антеннала юйледен бийликде салындаыла. Станцияла кеслери да бирча ишле турмаидыла. Сёз ючюн, кенче аладан келген излученины жокъга санарчады. Аны барын да эге алып кыарасак – сотовой сувязы эм кыоркууусузулу сувязы санарга тийишиди.

Саулуктыла былайла оборудованидан хата келеди деген ишеклик тууса – тийишри органдарга барып, тинтүү бардырыларын излегис.

УШАШЛАНЫ Мурат хазырылганды.

Жамауат эм дин

Бу кюнөө дуняны битеу жерлеринде да мусулманна Сауд Аравияга Меccaга исламы беш фаризалардан бирин толтурууга аттанганды. Къабарты Макарранды бу сыйлы жолучулукка чыкканын бир ктаууруп республиканы кодоний Мисирлерди Хызыр хажжи ашырады. Аны аллында уа биз, аны бла төбешип, ушак бардырганыбыз.

Хызыр хажжи, биринчиен, диниониз эм сыйлы жерине баруу кимге борн болганын аныгатып асады.

Ол исламны беш фаризалардан бирин, Аны юсюнде Мухаммад фыйгамбарны, Аллахны саламы анга болуусу, хадислерине, Сыйлы Куранын аятырында да айтылады.

Бу жумуш куч-кырауу, сезими жаны бла да кыялы болуп?

Ол алайды, аны ючюн Аллаху айтканы буюругу толтурууга деген акыл бла жолга аттанган кесин не жаны бла да хазыр этерге керекти, бек алгач акылы, жоюргу бла. Муслиман кыйры барганын, кыйлай

жер, тешек, аш-суу табыладыла. Кыйуулмага башчылык этгенле да дин къарындашларыбызга, эгечерибизге жигилликтеге индиейде. Саз ючюн, Каабаны тегерегине айланууга керекти да (тауфар), аны юн кызыдырган кезиуде этмей, кече салкында толтуртабыз, адамларыбыз орамда ажайып айланмасында деп, кыонак юйлени Каабага жуугурук жерде изейбиз.

Сауд Аравия да жылдан-жылга тап, тийишли болуула кыруу жаны бла улуу иш толтурады. Аны битеу айтханы, бу затпадан

да тамата төло неда жаш адамла кёборекте?

Орта жыл салыла баша жаш адамла асламырадыдыла. Алгын а бу жолучулукну абдан азирге къыргыч излей диде, энди уа бу сыйлы борчуу арт болжалга салмазга кереккин ангылгандыдыла. Аллахны ахшылыгында, ёсеп келген ёлбю тюзелип, юйрорленине, жуукъларын жууапыдыла, жашуларны юсептен сагыш этедиле, юн да динни себеплиги кереме.

Кышну регионлада къолларында келгенле, ача ёлбю, жершелерин ахшиликте ашырган төре барды. Бизде уа былай ачыш иш этгенле табылмасы?

Бардыла, алай кёборек болса сюерик ачыл. Былай ачыш этгенле атларын белгили этерге ашыкмабыдыла, ол да динни жоругууду.

Дагында исламда болган, алай бизде аз жайрланган аманлы юсюнде айттырса, юл саны жеткен, кырауусуз адам ахшиликте чыгылмай асе, кесин орунунда башханы жиберге эркинди. Дагында бу фаризы толтурмай, дунисин алашандырганы орунда да этдирге жардаи алыр. Бу амал шерият да барды.

Кыуулануу кен жылланы ичинде кесинг ашырса. Бу жолучулукка кыйлай жорек бла чыгысса, анга юйрөкчө келишим дерамды?

Адамла баш селешиме, андан кыйтайдан сора жореклери аны жангыдан тархатнай турганы айтадыла. Бу жерлени кермеген ангылапалык туйолдо битеу сезими, кыуанчын, теримилеги. Меccaда тоз башка планетеге тошгонча болса, кыйтайдан Каабада, Мухаммад фыйгамбарны мекитигине ол къаада халк эткен кылуукну керсөн. Каабаны кыйтайди бир намаз а жюз мин намазга тигенди, сора бу затпаи билгенлей, ары кыйлай теримлеи кыйлысса.

Кыйналган, арыган да этесе, алай кыйтайп келгенс, хар не да унутулды, жорегинг Аллаху айтканы сыйлы жерлерин илгенлей турды. Юйрөкчө болуп аман да юшкы, хар барганында бу сыйлы жерле жангычдыла.

жумуш чыгып, жолга не ючюн чыкканын, анда не затха туберге болугун ангылгарты тийишди.

Сауд Аравияда хауа кызыуду, ары бу кылдеде он миллион, андан да кен адам жыйлады. Аны ючюн а кыйалырга, сууап, ач болууга, атовбусун, самолётну, башха затланы салкырга да тошерики. Дагында хар кимди да кылыгыт кесичады, анга да төзеге, сабыр болууга, кесин тапсыз жоруктенге тент болгоза керекти. Жыл сайын да ахшилик алынды, жыйылыла бардырып, бу затпаи аныгарты корошөби.

Фыйгамбар аны ючюн айтханды: «Хаж кыылган Аллахну жорукна кызауат этгенге тенди», - деп. Бу жумуш тынч, чырмаусуз тамамландыра болса, ол былай делени айтмаз эди, бам.

Аллахны ахшылыгында, шөндю жак кыйналгана тынчыктыла этиледиле, онгла бериледи. Аллөгус, самолёт бла баралса, саны кырауусузга, сакыхта арбачык бла хайырландырга жарады, ол кызауат жерде хауаны суук этдирген затла ишлейдиле, жашаган

юумлап, жолга чыккында, сабыр болууга, төзеге керекти.

Быйыл да КМР-ин Муслималарынын дин управленясы ашырамыды жолучулукна?

Хау, жолга төбегиндеги битеу документтери да хазырдыла, визала салынгандыла. 29-30 июльда атанабыз, Аллах бюрүс. Быйыл да эки жол бла барылады. Биринчиерин Магасдан Мединага самолёт бла учыла. Экинчилери уа Минеральны Воды аэропортодан Эмиратага Дубай шахарга самолёт бла, кыйтайган жолну уа атовбусада барылабыдыла. Кыйтайган да бу жол бла этерикди.

Аллах айтса, толусунлай хазыр-биз, адамларыбызга кычан учарыклары, кыясы кыонакчылык токтарыклары белгиликте. Кыйралы жагында болушук этилени иш төреге айланганды, аэропортга барыча атовбуса бөлөундөди, жолда УГИБДД-н инспекторлары ашырадыла. Республиканы оңочулууна, власть ороанлагы бу ортик кыон ыргалыгына буюштуруу асе.

Тенгешдирит айтханды, жолга атланганланы арасин-

Ачык ушакъ

«Каабаны къатында бир намаз жюз минг намазга тенди»

Ол амалы болган хар муслимманга да борчу. Жаш, къарт деп къармай, акылбылык болган, кылаайы, ырыскысы жеткен аны жашаудан бир керө окуяна кыйлырга керекти. Алай бу сыйлы жолучулукка кеткен журтну кыйтайын аны юйорю инжилмеца, сабылери ашдан-суудан кыйналмаза мадарла этерге тийишдили. Кыйруу, кочю жеткенге, кызыр, бир кыйын аруу тапкан хаж кыйлырга амалы болмаганына саналды.

Бизде бирле, ёлор конюме сакыйла, омак машина, аны сатып аллыкма деп, ахчаларын кыммы туралдыла. Айттыргым, ала барысы да суйталпадыла. Шериятда былай юлго барды.

Эр кишиге, тиширууга да юйрети болган, аны бла бирге уа хажлик да борчуду. Эки жумушдан кыйсы тийишкериде деп сорунганда, кыйсыни болжалы жетсе, анга берилди башчылык деп жууапандыла. Дагында харман ишден тошгон ачханы, ырысканы муслиман хайыралыгында ачыгы туйолдо, ботонда ахшиликте чыгыпчында.

кылуук эттенин, жолга не ючюн чыкканын, анда не затха туберге болугун ангылгарты тийишди.

Сауд Аравияда хауа кызыуду, ары бу кылдеде он миллион, андан да кен адам жыйлады. Аны ючюн а кыйалырга, сууап, ач болууга, атовбусун, самолётну, башха затланы салкырга да тошерики. Дагында хар кимди да кылыгыт кесичады, анга да төзеге, сабыр болууга, кесин тапсыз жоруктенге тент болгоза керекти. Жыл сайын да ахшилик алынды, жыйылыла бардырып, бу затпаи аныгарты корошөби.

Фыйгамбар аны ючюн айтханды: «Хаж кыылган Аллахну жорукна кызауат этгенге тенди», - деп. Бу жумуш тынч, чырмаусуз тамамландыра болса, ол былай делени айтмаз эди, бам.

Аллахны ахшылыгында, шөндю жак кыйналгана тынчыктыла этиледиле, онгла бериледи. Аллөгус, самолёт бла баралса, саны кырауусузга, сакыхта арбачык бла хайырландырга жарады, ол кызауат жерде хауаны суук этдирген затла ишлейдиле, жашаган

Ашыры

«Миллетлеге юлешинмей, айырылмай, дин бла жууукълашханбыз»

Быйк жон Нальчикде Иппордону аллында майдондан «Мамырлык жандоуулук фонду таматасы Ахматланы Назир хажини башчылыгында хаж кыйлырга атланганды биринчи кызууу кетгенди Меccaга. Ала Минеральны Воды аэропортдан Дубайга учуп, кылаан 1,8 минг километрге атовбусада барлыкдыла. Биринчи 60 жолучууну Ахкыйланы Хасим хажи ашырады.

Мени кыууумма 87 адам киреде, биринчице ма бюгон бардыла,-дегенди ол бизге. - Мени баш борчуу ала бу сыйлы жолда алпымай, кыйнаймай, борчуларын толтуруп, журтларын ырызы болуп кыйтайнча этерге да. Аллаху айтканы болушугу бла аламы тамамларма. Таматала, жаш адамла, тишируула да бардыла, аланы арасында уа бу фаризын экинчи, ючюно керө кыйлырга да аз тийолдоле.

Аны айтып, жолда төбеге болушук чырмауаланы биледиле, алага хазырдыла. Болсада тохтап, солуу барлыксыз. Дагында бу жол экскурсия болмаганын ангылдыла, алай самолёт бла кыонуп къалгандан асе жолда башха жерлени, кыраланы, шахарланы да керө барайык деп, ырызылдыла чыктыгындаыла.

Чът жылда ахшиликте бар чыгылганы арасында жаш адамла да кендиле, ала уа, абдаганга болуша, жокленирн ташы, билеклик этеделе. «Алгаракълада ох да, артада абдадан болсам, барырма деп, арт болжалга салгандыла адамла бу борчуларын. Энди уа дин къарындашларыбыз, бу фаризын маг ачыгытын ангылган, Аллаху алага аны оренген асе, аны толтурууга кереклисин биледиле,-дегенди Хасим хажи.

жолда башха жерлени, кыраланы, шахарланы да керө барайык деп, ырызылдыла чыктыгындаыла.

Чът жылда ахшиликте бар чыгылганы арасында жаш адамла да кендиле, ала уа, абдаганга болуша, жокленирн ташы, билеклик этеделе. «Алгаракълада ох да, артада абдадан болсам, барырма деп, арт болжалга салгандыла адамла бу борчуларын. Энди уа дин къарындашларыбыз, бу фаризын маг ачыгытын ангылган, Аллаху алага аны оренген асе, аны толтурууга кереклисин биледиле,-дегенди Хасим хажи.

Сез ючюн, КМР-ин Саулык Сакялуу министрствосуу

Орнапы

Нальчикден Кызаакъланы Алхас адамлары ахшиликке кыруу бла корошегени жыйрык жылга жуукъ болды. Ма быйыл а ол къаказны бир региондордан башха жерлерден да 413 адамны ашырады бу сыйлы жолучулукка. Аны биресине барганланы арасында 17-жылкы жаш адам, 84-жылкы абдадан да бардыла.

Халла - тапдыла, адамла - ыразыдыла

Аланы энчиликтери неведи десенг, бир къатында лекцияла, дерсле бардырыча отуу, башхасында ашхана кураылдыла, ол а бек бек ачылады. Жуукъда болганыкыга, Каабага дер автобуса жорукорюкко, тюркю къарындашларыбыз кюнне эки керө ашатыркыдыла, ол жаны бла келишим да этиленди. Мединада уа кыонак кой тоз да мекитини кыйтайды, анга жауу барылкыды,-дегенди ол бизге.

Кызаакъланы Алхас кызуу бюгондикке ол сыйлы жерлердедиле. Аны бизге айтханы керө, адамла кыйналмаз ючюн бирелерине эки врач да бардыла.

Чырмаусуз барык, кылуукларын толтуруу, журтларын ашырады, на чакты болса, битеу ишлери кыйыл болуучу,-дегенди ол.

Кызаакъланы Алхас кызуу бюгондикке ол сыйлы жерлердедиле. Аны бизге айтханы керө, адамла кыйналмаз ючюн бирелерине эки врач да бардыла.

Исламы тарых беттери

Сезлери бла жашауу хар бирибизге да аруу юлголей кыйлыгандыла

Мухаммад фыйгамбар, Аллахы саламы анга болуун, Меccaдан Мединага кенгенден сора хажны бир эмда гиче хажны (умра) төрт кер кыйлыганы айтады ислам алимле. Биринчи умрага ол хиджраны алтынчы жылда атланганды эмда тарыхта ол «Худайбийска» деп кыйланды. 628 жылы мартында Мухаммад Меccaга гиче кен кыйлырга барлыганы билдирди. 13 мартта сыйлы жолга хазырланып, муслиманла аны биресине атпадыла.

Алай Мекканы мажосю тайпалары бу онугуа артык ырызды болмай, кыларында сауутта бла алага къажуу чыгышдыла. Кызы төлөкорю оймлей, Мухаммад сахабалары бла бирге ала-Худайбийска деген жерде тохрейдыла - Меccaдан 24 километр узаклыктыда. Былайда мажосюле фыйгамбарын кийгенди. Адамланы хаж кылууну Ибрагим фыйгамбарын кезюундөца таза телерине юйретиур мурат бла толтуруугады ашырады.

Мухаммад бу сыйлы жолга чыкканын ашитгенлей, жер-жерлерден муслиманла да фыйгамбарын ыздан атпадыла. Алимлене айтханларына керө, ала 40 минден аслам диде. Уль-Худайфа деген жерге жеткенде, фыйгамбар сахабаларына Аллаху алага бу өзөнде намаз кыйлырга эмда хажны бла умраны бирге толтурууга бюорганын билдирди. Ол толу абиде алып (гыус), духла юкпю, ихрамы кийди, духла этеде, тосине минит, Меccaга табта атыды.

Сизини жыл да фыйгамбар гиче хажга чыккыны. Ол дини тарыхында «Толтуруулук умра» деп кыйланды. Бу жумуш келишимде белгиленди. Муслиманла, сауутларын кыюп, Меccaга киргендерине, мажосюле, шахардан келип, алага кон юнюно ичинде исламны жорукларын толтурууга эркин этгенди.

Хиджраны сегизинчи жылда фыйгамбар Меccaга ючюно кыйлыга атыды («Умра и Джираны»). Бу кезиге дер муслиманланы сыйлы шахарлары мажосю тайпалары кюлүндө болганды. Ала уа исламны келичлерине жалада умраны толтурууга кыйландыла. Алай бу жылда Аллаху айтканы болушугу бла Меcca, куйайштардын эркин этилип, муслиманланы кыюна тошди. Ма алай да хиджраны тозузуучу жылдында башлап муслиманла хажны чырмаусуз кыйлырга оң табыдыла.

Мухаммад фыйгамбар а хажны толуу тээрери хиджраны онунун жылдында толтурууга анды аны ала - Ахыргы (кете туруп

этилен») деп атпадыны.

Бу кезиге дер фыйгамбар муслиманланы намазга, оразаны, закнаты телуею нызамына, шериятын жорукларына ичинде кыйлыгы барлыганы билдирди. 13 мартта сыйлы жолга хазырланып, муслиманла аны биресине атпадыла.

Алай Мекканы мажосю тайпалары бу онугуа артык ырызды болмай, кыларында сауутта бла алага къажуу чыгышдыла. Кызы төлөкорю оймлей, Мухаммад сахабалары бла бирге ала-Худайбийска деген жерде тохрейдыла - Меccaдан 24 километр узаклыктыда. Былайда мажосюле фыйгамбарын кийгенди. Адамланы хаж кылууну Ибрагим фыйгамбарын кезюундөца таза телерине юйретиур мурат бла толтуруугады ашырады.

Ууазында ол хар муслиманны да жашауу багылы болганын, башхалага кыйсылуук этерге жарамагынын айтханды.

Аллаху ала хажны процентлеге бериге эркин этмегини юсюнде да билдиргенди Мухаммад. Дагында эр киши тиширууну Аллахны эркинлиги бла эрге алганын эюнде туруп, аны битеу эркинликтерин сагырга, кой бичынесине аруу кыбадан къарыла, оны жашау негери болганын эюнде тутарга чакырганды.

Бизин Жаратханым баш уруп, кюнне бек керө намаз кыйлырга, Рамазан айда ораза тургарга, закят телерге, он болса, хажга барырга кереклисин да тохашдырыды. Битеу миллетле да Адам бла Хувадан жаратылгандыларын эсертип, аралыла башха халкыладан деменгили болмаганын, акъ къарадан, кыра уа акъдан бийикде турмаганын, адамла бир бирлери бла жалдыла иманларынын тазаулыгында, кылыкыла аруу-лугунда эршигерге болушларын да тохашдырыды.

Мухаммад ахыргы фыйгамбар болганын, адам ууга, исламдан сора, башха дин билеи мезгилге да айтханды. «Мен сизге Куранны бла сонетни кыюма айлап аламын, жашуу алаагы алаасыз, бир заманда да жангылык туйолсо», -дегенди ол ахыргы ууазында.

Ол кезуиден емюрле озган эселе да, Мухаммад фыйгамбардын сезлери, жашауу хар бирбизге да аруу юлголей кыйлыгы болды. Алай бу кюнделе да дуняны битеу кыларларын да муслиман къарындашда бла эгече сыйлы Меccaга атпап, фыйгамбар юйретенча, хажны толтурадыла, Аллах хаж урядыла, дуала этедеди. Бизин Жаратхан аламын барысын да къабыл керсөн деп тийейбиз.

Соруу-жууап

Муслиманлагы байрым кюн энчи некди?

Муслиманлагы байрым кюн энчи болганын барыбыз да билебиз. Алай ийыкны ичинде ол нек сайланганды? Башхаладан айырмалы асе, аны кыйлай этюрорго тийишди?

ГЕРАЛАНЫ Малика, Калменга эди.

Сорууга жууапны «Ислам в Евразии» газетин баш редактору - белгили ислам учирствети «Аль-Ахзарын» бошгаан Ахкыйланы Хасим хажи береди:

Алимлене арасында байрым ийыкны ичинде эм сыйлы болганы бла байлапмы даулаша жорукду. Мухаммад фыйгамбар, Аллахны хажы ала болуун, аны юсюнде былай дегенди: «Кюнени арасында ол эми ий, аламай байрымды. Ол коню Андам жаратылганды, Жаннетте кийрилгенди, андан да ол коню къысталганды. Кыямна байрымда болуугу ишклик жорукду».

Мухаммад фыйгамбар (Асаб) былай айтханды: «Бизин Жаратхан аллыбызда жамауатла байрымны сыйлылыкка аныгаламыца этгенди. Муайеде шабт, христанга уа ыйкы конюни сактаганчыла, муслиманлагы уа Аллаху алага байрым конюно салганды келлерине.

Дагында байрымны ызидан шабат, андан ары ыйкы кепира этенди. Кыямна кон а ала (индудей бла христанга) бизни ызызьдан болушкыла. Бу дунияга биз барындан да артада келгенбиз, алай бизде да, соруу этиленди, биринчице болушкыла» (Муслим).

Байрымны энчиликере да аныгалагыла. Хадисде айттылганы, бу конюно энчи кезюу барды. Ол заманда муслиман Аллаху алага этен тилек къабыл керюледиле, алай ол къызжарды. (Аль-Бухари, Муслим).

Экинчиен, фыйгамбар байрым коню эртен кезимиз къыламыца, «Ала» эм «Эмил» поклоны суруланы окугандын, биз да андан юлго алырга борчулук. Алимле ангылтанхарчыча, алабай байрым кон болган эм этилик жуушланы юсюспердин айталады, ол санда Адам кыйлай жаратылганын, адам улуга жагындан жан кирип, Кыямтага жыйылкылары юсюсперди. Алай бла фыйгамбар (Асаб) муслиманлагы аланы аныгаламиз, алабай байрым эсетерге ойдунди.

Ючюнонда а бу кезиге фыйгамбарыбыз ючюн тилекте этиледиле. «Байрым алапайт, эм ашык конледиле бирди. Ол коню Андам жаратылганды, ёлген да байрымда этенди, битеу сау затпа да ол коню жокъ

этиликде... Аны ючюн манга ырыздылык беригиз, тилек этигиз, сезюсуз, ала манга жетерикде», -дегенди Мухаммад. Адамла: «Фыйгамбар, бизни ырыздылыкка санга кыйлай жетерикди, ол кезиге сен жокъ болушкы эсен?» - деп сортыларынды, алага былай жууапыдыла: «Аллаху алага жорге фыйгамбарын саларын журутрга эркин этмегенди». (Абу Даууд, ан-Насаи).

Жума намазга жыйылганыла этилен сауутаны юсюнде а былай хадис барды: «Байрым коню тубеде алып (гыус)ле, кесин тазалап, чачына, юсюне юйюнде болган аруу ийишги жууун, духлауу жауаып, намазга барса, мекитте башханы намаз тюркый кыйнаймай, Аллаху алага бурганча намаз кыыса, шумус болуп, имамны ууазына тынгылаسا, аны ийыкны ичинде этилен конлары келчиликди». (Абу Даууд, ан-Насаи).

Байрым коню муслиман кесин кыйлай юрторго тийишдир? Аны да бир неча жоругу барды. Биринчиен, тазаланууга. Саз кыруу толубизин юсюнде бармады. Муслиман салнарада керексиз токлени жолдорго, мыйкыларын, тынкарлыкны къырыктырга керекти. Бу затпаны хар ыйкыкыдан этмесен да, Мухаммад айтханды, 40 кунден узакга аса зарга жарамайды.

Экинчиен, аруу ийишги жууу сорторго. Фыйгамбар: «Акылбылык болган байрым коню тубеде алырга (гыус)ле, аруу ийишги жууу, духлауу этилен керекти, акылбылык болушкыла» (Муслим). Сивак бла ол коню тишлене тазалау сонетинди. Башында сагынганын хадис да анга шагылыкты этеди.

Мекитте алгаракъ жыйылыу да дурусду. Аны юсюнде а былай хадис барды: «Байрым коню кесин тазалап, мекитте алгаракъ баргын Аллаху алага туюни кыруман этгенге тенди». Экинчи сагында атланган - ийнеки, конюно сагында - мыйкыло кыонакчы, төртюндо - тауушук, бешинчи сагында уа жуумуртаны кыруман этгенге ушайды. Имам чыккында уа, мейлекле Аллаху алага аты сагылыгына тынгыларга жыйылкыдыла». (Аль-Бухари, Муслим).

Алимлене асламны билдирелерине керө, мекитте жауу баргын сонетини. Саз ючюн, Аль-Хасан айтханды, намазга чыгып жетерге керекти. Фыйгамбар мекитте ашыкмай, сыйлылык бла атлангырга чакырганды. Намазга акылы, жоюрге бла хазырлангыла, талпынгыла, сабырыкты, таза ниет бла атлангырга керекти.

Материалданы басмага ТИКАЛАНЫ Фатима кызыларганды.

Бетде Курандан аятла. Мухаммадын хадислери да кептиргенде. Аны ючюн саз болуурунзу, аны кыйры жердеге атмазгызын, тийишли болмаган жумушда хайырланмазгызын тийейбиз.

ЗАМАН

Мусабийни жашы Ахмат бий-ил жетинчи класска өткенди. Хыйал-сыйып сабийи туюктуу Юй жумушка да жарайды. Анасы жиберсе, тоңенге барып, аке-биле да алады. Былтыр жайда атасына бичен ишлерге да болушанды.

Къоншулары кеси сабийлерине: «Ахматка, жумушунда болуңуз», - деп колго айттып окуяна туралды. Болсада аны ата-ана жаратмагын бир шарыйы барды. Ол да неди дегенде, шокто иги окуямайды. Къайсы предметтен да кочден утлу белги алмайды. Асламысында уа кыру экиле.

Аны ичюн жашы атасына, Анасын мектепте тер-терк чакыра туралды. Кёбюксонде уа Мусабийге барыгга тошеди. Не этериди, шолуну директор чакыра. Аңга устала Амхаткы юонден тарыганды. Ол Мусабийни чакырганда да, аңга: «Жакша айт, бирденден артка къыйлай окусун. Шендо билмисиз арбагъа да чыгылгъа тийюле. Оңоёс, кесинча, къюну болсамы сюе-се?» - деп тырма этди.

Жашын окуямаганын юоненден айтханда, Муса-

бий башын эшиге ийип тынгалып турду. Алай, къюнулагъа тийгенде уа, тейалды. Кесин юоненден айтсан, колхозда къюч болганыкъыгъа, кимден осл кишиде. Не уа аны биргесине ишлен жашла. Бирем-бирем алып айтсанг, хар бири дем ал багъасы жашлаа. Жыл сайын жоэ ана

аны эшитген окуяна болмаса». Директор да эиде жангъа мектепте окуу эталмаз эди, оёёуста болмаса. «Ол а бютонда иги, жаш математикадан окуна иги окуёусун. Бар да, аны эт, былайда мени бла дауашыгъа хазыр болуп турмай», - деп къонагын ашырды.

Мусабий жашны къюлундан дефтерни алады. Аллундан эчип къарап тебиерейди: билчин бетде къара шакъы бла жазылгъа, эки бла юу белгиле. Бирси бетлеринде да алай. Ючен да экиле кёндюле. Сора бек ахърында уа къызыл шакъы бла бир утлу беш белги салынып туралды. Бу уа не предметтени деп къараса, ол а жырландан!

Эр киши аңга бир аз къарай кетди да, сора жашына бир утлу: «Ахмат, харип, бу къад экини алгын жырларгъа да къалый кёнон барганды», - деп, дефтерни да жашын къюлуна тутдуруп, арбагъа кирип кетди.

Мусабийни ююрюн билгенле айтады: «Аңдан сора Ахмат кел салып, иги окуяду», - деп. Заманында урушхан кимге да жарай болур.

ОСМАЛЛАНИ Хыйса.

Урушуу да жарайды бир-бирде

ХАПАР

къюлдун жоэдэн артыкъ къюзу аладыла. Ол жетимилир юоненнен кере саугалангандыла.

Онгерлерни къюла колуп айланган тау бийликкерине шолуну директору жауаплай окуяна чыгылгъа тийюлду. Не уа, Мусабий, терк савансын къыуаналы. Ол да зомне тошеди: директорга былай деди: «Айып этме ансы, мен игин сайын къюйланы санан жымма. Бир, эки деп угай, эртегили малкыр санау бла дуу, чынар, хыас, ас, дыс деп сен а

Мусабий а ююге жетимчи башын жерден кётюрмей келди. Сора Ахматка: «Ай, ююн курумагын, бирисле тенгли шокто не окъуялмайса. Къаллай бир уалдын бюгон сени хатангдан. Мен ёлгюнчо бир кере окуяна беш белги алып мени къуандырмагъа?» - деп, къаты-къаты урушду.

Анда сора ыйкъы заман оуду. Бир кюн Мусабий юй бийчеси бла орамларында, ныгыш шинтиклеринде олту-

кпн болгандыла, аланы жууларындан кеп жаңгы затла да билгендиде.

ЮСОПЛАНИ Галина.

МАГЪАНАЛЫ СЕЛЕШУ

Билирге талпыгъанланы кёллерине жетгендиде

Россеюни МВД-сыны Нальчик шахарда Управлениыны 1-чи номерли полиция бюлёмюно акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны инспекторлары Кючмезланы Сафитга бла Галина Яковлева Абу Ханидра атлы Шимал-Кавказ ислам университетини окуучулары бла ушакъ бардыргъандыла. Бу тобешуну тийшюу башламчылага себеплик этген «Жемчужина» жамауат организацианы таматасы Светлана Кумыкова бла сабийлени араларында ислам динден билим берген «Огурулу жорек» деген жай курсланы башчысы Къурбайланы Фатима кыргъандыла.

Полициячыла акъылбалыкъ болмагъанланы ишлери жаны бла тамалкъ къаллай жумушла бамамлагъанлары юоненден айтхандыла, къоркысузлукъну жорукъларын билиу

гъанларын бла къалгъанларны билер муратда алагъа сорорула да бергендиде. Окуучулары да полициячылага сорулары

кпн болгандыла, аланы жууларындан кеп жаңгы затла да билгендиде.

2019 жылда августта беш уахтны намаз къылыучу заманы

Август	Эрттен намаз	Кюнон чыгылгъан заманы	Тюш намаз	Экинчи намаз	Ашхам намаз	Жаксы намаз
1	Орта кюн 03:19	04:55	12:22	16:22	19:30	21:10
2	Байрым кюн 03:21	04:57	12:22	16:21	19:29	21:09
3	Шабат кюн 03:22	04:58	12:22	16:21	19:28	21:08
4	Ыйых кюн 03:24	04:59	12:22	16:20	19:27	21:07
5	Баш кюн 03:25	05:00	12:22	16:20	19:26	21:06
6	Геюрге кюн 03:27	05:01	12:22	16:19	19:24	21:04
7	Бараз кюн 03:29	05:02	12:22	16:19	19:23	21:03
8	Орта кюн 03:30	05:03	12:22	16:18	19:22	21:02
9	Байрым кюн 03:32	05:04	12:21	16:18	19:20	21:00
10	Шабат кюн 03:33	05:05	12:21	16:17	19:19	20:59
11	Ыйых кюн 03:35	05:06	12:21	16:16	19:17	20:57
12	Баш кюн 03:36	05:08	12:21	16:16	19:16	20:56
13	Геюрге кюн 03:38	05:09	12:21	16:15	19:15	20:55
14	Бараз кюн 03:39	05:10	12:21	16:14	19:13	20:53
15	Орта кюн 03:40	05:11	12:21	16:14	19:12	20:52
16	Байрым кюн 03:42	05:12	12:20	16:13	19:10	20:50
17	Шабат кюн 03:43	05:13	12:20	16:12	19:09	20:49
18	Ыйых кюн 03:44	05:14	12:20	16:11	19:07	20:47
19	Баш кюн 03:45	05:15	12:20	16:11	19:06	20:46
20	Геюрге кюн 03:47	05:17	12:19	16:10	19:04	20:44
21	Бараз кюн 03:48	05:18	12:19	16:09	19:02	20:42
22	Орта кюн 03:49	05:19	12:19	16:08	19:00	20:40
23	Байрым кюн 03:50	05:20	12:19	16:07	18:59	20:39
24	Шабат кюн 03:51	05:21	12:18	16:06	18:58	20:38
25	Ыйых кюн 03:52	05:22	12:18	16:06	18:56	20:36
26	Баш кюн 03:53	05:23	12:18	16:05	18:54	20:34
27	Геюрге кюн 03:54	05:24	12:18	16:04	18:53	20:33
28	Бараз кюн 03:56	05:26	12:17	16:03	18:51	20:31
29	Орта кюн 03:57	05:27	12:17	16:02	18:49	20:29
30	Байрым кюн 03:58	05:28	12:17	16:01	18:47	20:27
31	Шабат кюн 03:59	05:29	12:16	16:00	18:46	20:26

КъМР-ни Муслиманларын дин управлениасы.

ЭСЕРТИУ

Тазирни жартысын төлеу бла къутулур онг барды

Орган ыйкъыда жолда жоюрюно жорукъларын бузгъанлагъа 18598 бегим чыгъарылганды, битеу да 11 миллион 800 минг сомгъа тазирле салынгандыла. Аны бла байламлы КъМР-де МВД-ны ГИБДД-сыны Административ правоукукъулакъланы кеси аллына эсеплеп тургъан арасы (ЦАФАП) былай эсгертеди: административ тазире болмакъы 60 кюндю. Ол заман таусулгъанлай, чыгъарылгъан бегимни колпиасы Сюд приставланы службасына берилди. Административ тазирни заманында тёлемегинге РФ-ни Административ право бузукълукъланы кодексини 20.25-чи статьясына тийишлиликде тазир еки кереге кебейтилди негда 50 саргатын борчул халда урунургъа тюшерики.

2014 жылда 22 декабрде чыгъарылгъан 437-ФЗ номерли Федерал законга кере, административ жууалха тартыну юоненден бегим чыгъарылгъандан сора 20 кюнню ичинде тазирни жартысын төлере эркин этилди. Алай жолда жоюрюно жорукъларына бек утлу бузукълукълар этгенле негда алай бузукълукъланы бир неча кере къайтаргъанлагъа тазирни толсунлай төлере тюшергики.

Административ тазир болганыны бла чалгъаныны эмда аны төлер амаллары юоненден Россейни Къырал автоинспекциясыны экинчи сайты ачып (www.gibdd.ru) Госавтоинспекцианы хар бюлёмюн жокълал. Къырал жумушланы порталында (WWW.GOSUSLUGI.RU) эсепте тюшюп билирге болукъду.

Алай шартла дагында къырал жумушла бла жалчытучу къошакъ пунктда (фляыннгы «Шалышка» пост) эмда кеп функциялары аралада бардыла.

Соруу

Сиз жай иссиликни къалай кётюресиз?

Жай жылны эм сакъланган кезиу-до десек, баям, жаңылмабдыз. Адамла солуу кезилерин жмы айтатъа тюшюрге, айтхад да, сюедиле. Алай иссиликге тейалмагъанла да оз тийюлде. Керти да, къызыда ишлеген къыйдын, сана да къырусуз этиучюне. Газет окуучуларыбыз аллай конлени къалай кётюргенлерин билер ючюн биз соруу бардыргъанбыз.

КУЛЬЧАЛАНИ Залина,

врач:
- Кызыу конлде сууну кёбюрек ичере керекди, кофеинни бла ичкини уа ахърысы бла да къойсагъыз иги болукъду. Иссилик бютонда уллайгъанлагъа бла гитчелеге къоркүүлуду.

Жарысувга, башындан кон өттенге биринчи болушукъ къалай этигенге кепле билмейдиле. Ол а бир-бирде адамны саулуғуна уллу заран ашарды, ёлюме окуна келтирди. Аны ушанлары: температура терк кётюроледди, къалтырауукъ басады, кома башланады. Кызыудан адам къырусуз болганыны эслеген эсегиз, мычмай терк медицина болушукъ берген службаны чакыргъызъыз. Врачла келгенинч уа, онгуруну салкын жетке жатаргъыз, кийилерин тештигиз, жан жулукъну суу этип юонен ышыгъыз. Алай суукъ суугъа уа кийирмегиз - температураны терк торленгенге да иги тийюлду. Эси аумагъан эсе, суу ичиргиз. Тоще эшикке чыкмагъызга жюрешигиз.

ЧОЧАЙЛАНИ Мурат,

аскерки:
- Биз куллукъ этген жерде исси конле июнюн алындан башлап август ахърына дери соруладыла. Кызыу бек жунутады. Сибирьден, башха узакъ суукъ жерлерден келген адамла бардыла да, ала бютон бек къыйналдыла. Сагъатла бла окулерге тюшючючюдө, ол заманда эслери аугъыла да бардыла. Алай аскерчи хар неге да, ол санда юоню халына да, чыдаргъа, салынган борчланы чурумлагъа къарамай тамалларга керекди.

ГОЛУЙЛАНИ Лейла,

экономист:
- Жай - жылны мен сюймеген кезиу-до. Кюнон бек тийгени, иссиликни кётюрлмай-ма. Насыхла, ишибизде кондичонер барды да, жунчумагъыз. Кызыуду, аңг болуп, эшикке чыкмагъызга жюреме. Алай игирде уа, салкын болгъанлай, тенгерим бла паркга барып, таза хауада олтургъа сююючюне. Иссиде бирге ишешаду суукъ суу тутсанг, жашил неда тюрю-тюрю кырдъкладан этиген чай, айран сууна иче турсанг, мыкыл боллукъ тийюле.

МОСКЪЛАНИ Зарият,

студентка:
- Кондичонерле саулукугъа хатадыла, деген оюм жоюрюдо. Алай эсе, къызыулыкълар алысы да сакъланурга болукъду. Жалюзю тагъсанг, терезени, эшикени ачып, хауа айланурча этсенг да жарайды.

Сууну да асламырга ичере, жентил къырыла бла аууланурга, кетгелени кёбюрек къошарга керекди. Къаллай кийим кийергенге керекди. Алай игирде уа, салкын болгъанлай, тенгерим бла паркга барып, таза хауада олтургъа сююючюне. Иссиде бирге ишешаду суукъ суу тутсанг, жашил неда тюрю-тюрю кырдъкладан этиген чай, айран сууна иче турсанг, мыкыл боллукъ тийюле.

ГАЗАЛАНИ Казбек,

инженер:
- Сууну кёбюрек ичере, жентилрек кийирге керекди. Алай сууну орунуна нашлапдан, харбызадан, башха кетгелден кёбюрек ашасанг игиди, ала суусабныгъа къандыргъандан тышында, витаминни да келди, иги органлагъа, бютонда бойрекке хайырлыдыла. Эшикке жумушланы уа тюше дери неда игир салкындыра этере керекди. Машинада жюргенде кондичонерни неда гитче вентилятору хайырланурга тийишдиде. Сора тернерле да спорт бла къызыда жюрешимеге чакырылды, иссиде упражняныла этиу адамны хархын ауурландырады.

Соруну **ХАБИМЪУЛЛАХЛАНИ** Зульфия бардыргъанды.

УФСИН

Юйретиюно игилендирир мурат бла

УФСИН-ни Советскоевде 4-чо номерли колониясында попечитель советни кезиуло жыйыллуу болганды. Аны ишине КъМР-ни Муслиманларын дин управлениасыны таматасыны болушукълучу Андишела Ахмушова, КъМР-ни Култур министрствосуну бюлёмюно таматасы Рамед Пачев, Прохладна районну жер-жерли администрациясы социал иш жаны бла бюлёмюно таматасы Лариса Яценко, Прохладнынде Бюкюллени баш коллегиясыны председатели Ахмед Кожар, А.Шөгнчук атлы къабарты драма театры артисткасы Фатимат Чехмалова, Нальчик шахар административы физкультураны эмда асламаны спортун айныуу жаны бла бюлёмюно таматасы Заур Балкаров да къатышандыла.

Жыйылуда тамамланулыгъа керекли баш магъланлы ишле сююзюлгендиде. Ол санда тутмакъланы араларында юйретию ишге себеплик этиуюно, учрежденияда

болумгъа жамауатын эсин буруну, дин ахлагъа, жамауат организацила бла да байламлыкъланы тиртилуюно юоненден да сев барганды. Попечитель советте киргенле жыйылудан сора тут-

макъла тургъан мекамланы, библиотеканы, медицина бюлёмюно, ашхананы, ала намаз этиучю жерлени да жоқъландыла, деп билдыргъандыле бизге КъМР-де УФСИН-ни пресс-службасындан.

Келген посылкада - наркотикли дарманла

КъМР-де УФСИН-ни къатынизамлы колониясында бирине келтирилген посылка тингилгенде, унга ушагъан зат табылганды. Ол КъМР-де МВД-ны эксперт-криминали арасына жиберилгенди. Алайды да, 3-чо номерли

колонины тутмакъликли дарман тингилгенде, унга ушагъан зат табылганды. Ол КъМР-де МВД-ны эксперт-криминали арасына жиберилгенди. Анда уа ол «Трамadol» бол-

гъанын тохташдыргъандыла. Бу иш бла байламлы материал Россейни МВД-сыны Чегем районда бюлёмюне жиберилгенди.

Люба АДИЛОВА.

Оюнула

Минги тауну тийресинде аскерчиле сынашырыкъдыла

Къабарты-Малкхарда «Терскөл» тау хазирланы ораны мурдорунда «Эльбрусское колъце - 2019» эркину болукъду. Ол 3-17 августта Аскер колъца орали оюнуланы чеклериде куруллукъды.

Эркинше Узбекстандан, Къазахстандан, Индиядан, Мароккодан, Кыргызстанда ол Россейде куллукълорын таулада бордырган 70-ден аслам аскер къуаму катшырыкъдыла.

КъУЛЬЧАЛАНИ Зульфия.

УЧРЕДИТЕЛЪЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНИ Жамал

РЕДАКЦИЈА:
ТЕКУДАНИ ХАУА
(баш редактору оубурбасары)
ЖАНУРАДАНИ Новабат
(баш редактору оубурбасары),
ТОКЪЛУДАНИ Борис
(жууалы секретары),
ТРАМЛАНИ Зузура,
МУСЪКАЛАНИ Сакинат,
ТИКАЛАНИ Фатима,
УЛБАШЛАНИ Мурат.

ТЕЛЕФОНЫ:
Редактору примочылы - 42-63-01.
Баш редактору оубурбасарлары - 42-38-21, 40-04-82.
Жууалы секретары - 42-66-85.
Секретарын - 40-93-02, Корректор - 42-63-52.
РЕДАКЦИЈАНЫ БЕНОМЪИРЕ:
Политика эм право - 42-24-02, 42-67-68.
Экономика - 42-66-73.
Култура - 42-66-76.
Социал ишле - 42-75-82, 40-59-18.
Курортла, туризм эм спорт - 40-39-93, 42-66-71.
Окуучуу бла байламлыкъла кюретую эм жалкышуу - 42-37-94.
Экинч корреспондент - 42-68-72.
Операторла - 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла кылатгъа жюргюмезди. Къыл жамауаларга ресейни ишине ишле аяртка кылатргъамайдыла.

Газетте басылгъан материалла айтылган оюмла редакция оюму бла келтирилетте болукъду. Алада айтылган хар зат юонен Россей Федерацианы оюмла юоненден замонуны тийишлиликде материалланы авторлары кесери жууалдыла.

Редакция авторлардан **400** гетигизден (машина бла азыгъалган 3-6 бет) келмеу алмады.

Газет Басманы эм азаматлы информацияны эркинликтерди кюретую жаны бла Къабарты-Малкхар регион инспекцияда **2016** айдан 19 декабрде регистрация этигенди.

Регистрация номер — ПИ № 17907-00118. Икисе - 51532

Газетни басмагъа «КъМР-Месна» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ЮОЮ-ну типографиясында басылганды. Назлыкъ шахар. Ленин аты проспект, **33**.

Газеттин эслерине тапырауу юонен КъМР-ни пост связыны федеральной Управлениасы жууалдыла. Телефонла **76-01-21**

Газеттин роиздства сатыу юонен КъМР-ни «Росечетъ» акционер обществосу жууалдыла. Телефон **42-69-34**.

Газет ыйыкълар юн кере чыгъады - жетерке, орта, шабат конлде.

Номерге графикте кере 19.00 саргатда къол салынды 20.00 саргатда къол салынганды

ГАЗЕТНИНОМЕРНИ ЧЫГАРГАНАЛА:
Улбашланы Мурат - дежурный редактор, Куучукланы Сафит, Кетечиланы Зульфия - жууалы секретары оубурбасарлары; Акхеебланы Жанир - (1, 2-чи бетле), Баллыланы Феруза - (3-чо бет), Зезаланы Лиди - (4-чо бет) корректорла.

Тиражы **1412** экз. Заказ № **686** Багысы 10 сомду.

РЕДАКЦИЈАНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЪНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин аты проспект, 5.

электрон почта: **elbor_50@mail.ru**